

Марк Шимановський,
м. Київ, Україна

УДК 316.354.4

СТРЕЙДЖЕРИ – СУБКУЛЬТУРА ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

В статье рассматриваются основные принципы существования субкультур в современном демократическом обществе. Предложены методологические принципы исследования субкультур. Особое внимание уделено одной из таких субкультур – субкультуре стрейджеров. Представители этой субкультуры активно реализуют в повседневной деятельности здоровый образ жизни как смысложизненный принцип существования. Современной педагогике следует обратить особое внимание на эту субкультуру, обеспечив ей максимальную педагогическую поддержку. В то же время следует быть максимально осторожными при работе с одним из направлений стрейджерства – хардлайнерством, учитывать, что идеи стрейджерства часто стали брать на вооружение фашистские, расистские, нацистские группы с целью привлечения в свои ряды часть малоопытную молодежь.

Ключевые слова: демократическое общество, субкультуры, здоровый образ жизни, стрейджеры.

In This article the basic principles of the existence of subcultures in a modern democratic society is discussed. the methodological principles of researching of subcultures are proposed. Particular attention is played to the straight edge subculture. The representatives of this subculture actively implemented in their daily activities a healthy lifestyle, the meaning of life principle of existence. Modern pedagogy should pay special attention to this subculture, providing its members with maximum educational support. At the same time, it is better to be as careful as it's possible working with one of the directions of straight edge – keep in mind that ideas of straight agers are often fascistic, racist, Nazi groups in order to attract to its ranks of inexperienced youth.

Key words: democratic society, subculture, healthy lifestyle, straight edges

У сучасному демократичному суспільстві на тлі домінуючої культури існують різні субкультури – групи людей, в основному молоді, які дотримуються певних поведінкових ритуалів, що відмінні від загальноприйнятих. Такі субкультури можуть мати негативний вплив на суспільство, провокувати протистояння суспільним ідеалам демократії, наркоманію, суїцид. Однак, існують субкультури, які мають позитивні ідеали, в тому числі ідеал здорового способу життя. Сучасна педагогіка має дослідити феномен субкультури, розробити відповідні педагогічні методики співпраці з представниками таких субкультур.

Спроби наукового дослідження феномену субкультури у вітчизняній науці розпочався з початком так званої «перебудови». В дослідженнях І. Зязюна, О. Кононко, Н. Слюсаревського, Е. Баталиної-Корнеєвої, І. Борисова, Л. Варяниці, В. Забрянського, І. Трухіна та інших розкрилися теоретичні засади вивчення молодіжних субкультур.

Необхідно констатувати, що недостатньо досліджені теоретичні засади дослідження самих субкультур, неповним є педагогічне трактування взаємодії з такими молодіжними об'єднаннями, практично відсутні дослідження певних субкультур, в тому числі, такої субкультури, як *стрейджери*. Розробити методику аналізу існуючих субкультур, дослідити субкультуру стрейджерів – субкультуру здорового способу життя, запропонувати принципові підходи для педагогічної взаємодії з субкультурами

У кожному людському співтоваристві існує домінуюча або узагальнена культура. Це певна сукупність культурних зразків, ідеалів, психічної мотивації поведінки, а також мовних зворотів, що описують цю поведінку. Такі культурні зразки приймаються та розділяються більшістю членів цієї спільноти. Така домінуюча культура не є культурою людського співтовариства. Вона є культурою певного прошарку його громадян, які, в цей момент, отримали владні повноваження. Вони нав'язують свою культуру іншим членам співтовариства, стверджуючи, що досягнення їхньої спільноти є абсолютним взірцем суспільної поведінки. Інші типи світосприйняття та поведінки видаються відхиленням від розвитку культурного процесу.

Сучасна культура демократичного суспільства неоднорідна. В такому суспільстві фіксується багатоманітність соціальних підгруп, які певною мірою, а інколи й докорінно, відрізняються політичними, культурними цінностями та традиціями. Кожна з таких підгруп формує особливу культуру, що відрізняється від домінуючої. Сучасне людське товариство можна уявити як мозаїку різних субкультур, де домінуюча культура поступово втрачає ознаки дійсного (тотального) домінування, загальнообов'язковості і всюдисущості.

Пересічний громадянин, або представники субкультур, «цивіл»¹ не замислюється і не має потреби замислюватися про власну ідентифікацію з певною системою культурних цінностей, не декларує у свідомості та вербальному спілкуванні з оточенням власних переваг та упереджень. Його природна культура залишається на вітальному рівні, тобто, має забезпечувати достатній рівень економічного статку. Культура виживання як культура обивателя, пересічного громадянина, філістера, цивіла ґрунтується не на соціально-психологічному, а на економічному підґрунті.

На відміну від пересічного громадянина (обивателя, філістера, міщанина) представник субкультури завжди достатньо чітко декларує власну приналежність (самоідентифікується) до певної субкультурної групи, певною мірою знає про основні теоретичні її засади, іноді тільки у символічному вигляді. Щирий (справжній) представник субкультури обізнаний, усвідомлює та емоційно глибоко до фанатизму, переживає спільні цінності, установки та способи їх вербального та невербального виразу. Це не виключає існування так званих «позерів», тобто, тих, хто видає себе представником певної субкультури. Така особа дотримується зовнішніх ознак субкультури, але не виконує обов'язкових для її представників ритуалів, а головне – не переживає емоційно чеснот субкультурності.

Важливо зазначити, що серед субкультур потрібно виділити контркультури. Контркультура – частина ідейних орієнтирів представників певних культурних світобачень в суспільстві, орієнтованих не тільки на активне неприйняття панівних суспільних цінностей або цінностей іншої субкультури, що дотична до власної, але й на більш чи менш активну протидію таким цінностям. Представники контркультури не просто генерують власну систему символів, чітко визначену і декларовану систему цінностей, не тільки відмежовуються від системи цінностей іншої субкультури, але й декларують необхідність ідейного протистояння з нею, а інколи і фізичної боротьби з її представниками.

У свідомості представника контркультури гіпертрофовано зафіксовано чіткий поділ між її учасниками, кого можна називати «своїми» та тими, хто є «чужим». При цьому «свої» є завжди носіями обов'язкової культурно-політичної харизми, що надається не за особисті заслуги, а за факт приналежності. «Чужі», у свою чергу, набувають рис монстричності, з якою потрібно вести постійну боротьбу, де немає сенсу в існуванні контркультури. Контркультура існує завдяки такому протистоянню. Звідси можна робити висновок про антисоціальність контркультури, оскільки жодна з них не сприяє громадянському взаєморозумінню.

Існування субкультур є обов'язковою ознакою громадянського суспільства. Оскільки тоталітарна держава не передбачала існування громадянського суспільства, субкультурні об'єднання громадян в СРСР не заохочувалися. Разом з тим, існували «клуби за інтересами» на рівні об'єднань любителів книги, спілки філателістів, філуменістів, кінологів тощо. Однак, і вони знаходилися під контролем правоохоронних органів. Окремо необхідно згадати про дисидентів, які представляли типову субкультуру, налаштовану на боротьбу з тоталітаризмом чи авторитаризмом.

Дослідження підліткових субкультур дозволило визначити загальну логічну структуру, що дозволяє висвітлити результати її аналізу.

¹ Цивіл – один з небагатьох спільних термінів існуючих субкультур. Позначає тих, хто вважає, що не належить до жодної з субкультур. Будь-яка пересічна особа у своїй уяві і є цивілом. Однак, в певному значенні цього слова цивіли є представниками субкультури цивілів.

Коротка історія та ідеологічні засади руху - висвітлено історія виникнення та основні ідейні засади субкультури. *Зовнішні ознаки* - кожна субкультура вимагає власних представників, які виділяються з натовпу. Це – соблививий одяг, зачіска, татуювання, особливі хода, лексикон (арготизми, мовні правила) тощо. Виявлення таких зовнішніх характеристик дозволяє швидко зрозуміти, з ким маємо справу. *Музика*. Більшість субкультур своєю складовою мають особливі упередження щодо музики. *Наркотики, інші штучні стимулятори*. Особливо важливо для характеристики субкультур є визначення, як ставляться її представники до наркотичних стимуляторів. На жаль, вимушений визнати, що значна частка з досліджених субкультур фетишізує штучні стимулятори або ставиться до них поблажливо. *Взаємовідносини з правовим полем та правоохоронними органами*. Більшість із субкультур намагаються не конфліктувати з правоохоронцями, але її частина, особливо політичного спрямування, постійно конфліктує з державними інституціями. Таким чином, можна казати, що субкультури:

1) є обов'язковою умовою існування будь-якого демократичного суспільства; атрибутом громадянського суспільства, міра їх розвитку є ознакою демократичності держави в цілому;

2) є способом ідентифікації зі соціальним середовищем: із власною групою в субкультурі, системою субкультур, світом поза субкультурами;

3) кожна субкультура має, притаманну тільки їй, особливу форму комунікації у власному субкультурному товаристві: особлива мова, що містить характерні для субкультури арготизми, особливі мовленнєві акти; особливості одягу або спеціальні знаки на одязі, зачіски, татуювання, обряд ініціації, що є способом розпізнання «свій/чужий»;

4) субкультури розрізняються також і мірою та методами конфлікту чи співробітництва зі зовнішнім світом, до якого належить як світ поза субкультурами, так і світ інших субкультур.

5) необхідно розрізняти субкультури і контркультури. Субкультури продукують та репродукують особливі символи та переконання, виокремлюючи себе зі світу, разом з тим, не протиставляючись йому. Контркультури ґрунтуються на неприйнятті чужих цінностей, втручанні в особисті справи носіїв інших субкультур. Субкультура завжди демократична, контркультура в демократичному суспільстві має ознаки тотальності;

6) у субкультурі важливо виділяти складові, що можуть бути об'єктом зацікавленого вивчення з боку педагогів, оскільки вони знаходяться у сфері приватного життя особистості. Однак, є складові субкультур, а особливо контркультур, що виводять цю сферу культурної діяльності за межі правового поля.

Потребує особливої уваги одна з таких субкультур – *субкультура стрейджерів*. Її представники з'явилися не так давно. Рух стрейджерства швидко почав поширюватися у нашій країні.

Стрейджери (від англійського *Straight Edge* – субкультурний рух, що пропагує здоровий спосіб життя. Термін *Straight edge* походить від англійських слів *Straight* – прямий та *edge* – грань, лінія. Якщо спробувати перекласти цей вираз українською, отримаємо щось на зразок «точна лінія» чи «пряма лінія», можливо – «правильний шлях» чи «прямий шлях». Можливий варіант перекладу – «перевірочна лінійка». Якщо ж перекладати по суті *Straight edge* – «лінія непохитної поведінки».

Представники стрейджерства категорично виступають проти наркотиків, тютюну та алкоголю. Відкидають стрейджери і невідповідні статеві контакти. Своєрідним гаслом стрейджерів є фраза: *don't drink, don't smoke, don't fuck* – не пий (алкоголь), не пали, не займайся (невпорядкованим) сексом.

Вважають, що стрейджерство походить від музичного стилю панк та його різновиду – хардкору. Отже ця назва *Straight Edge* вперше прозвучала у пісні хардкор групи *Minor Threat*.

Первинний панк-рок епохи його засновників групи «Секс пістолс» та її лідерів Джоні Роттена та Сіда Вішіоза був музикою брутальної поведінки та брудних намірів. Наступник панку хардкор на противагу попереднику починає активно декларувати здоровий спосіб життя.

У 1981 році хардкор-група «*Minor Threat*», яку очолював Ян Маккой (*Ian MacKaye*), продукує альбом «*Bottled Violence*».

Маккей народився і виріс у США. Його однолітки брали участь в «буремних шістдесятих», коли популярними були хіпі, сексуальна революція, марихуана й інші наркотики та випивка, – «Sex, drugs & rock'n'roll». Маккей був не таким, як всі: він не палив, не нюхав кокаїн, не коловся і не пив. Під час навчання його дражнили «суспільна свідомість». Дорослий Маккей навчився відповідати на дурні питання: «Так, я не п'ю. Маєте з цим якісь проблеми?!». В альбомі «Bottled Violence» Маккей записав пісню «Straight Edge», що стала маніфестом субкультури, яка зароджувалася, маніфестом нового руху.

Не хочу навіть думати про колеса. // Все це мені просто непотрібне // Мені даний straight edge! // Я такий самий, як і ти. // Але я знаю щось краще, // Ніж тупо сидіти в колі та палити драп, // Бо я точно знаю, що зможу подолати, // Сміюся, коли кажуть про можливість виїдати колеса, // Сміюся, коли кажуть про можливість нюхати клей. // Не дозволю мерзоті до себе доторкнутися // Ніколи не візьмуся за шприц. // Мені відомий straight edge! (Я крокую прямою дорогою!)

Стрейджери, на відміну від більшості інших субкультур, не носять особливого одягу, не мають відмінностей у зачісці чи будь-яких інших розпізнавальних знаків. Єдине, що може відрізнити стрейджера серед інших, – нанесене маркером зображення навкісного хреста, що імітує літеру X на тильній частині долоні. Концерти неформальних панк та хардкор-груп проходили в барах чи дискотечних танцмайданчиках, де пропонували не тільки музику і танці, але й випивку, що давала основну частку прибутку. Закони на Заході вимагають суворо їх дотримання. Тому охоронець при вході ретельно перевіряв документи тих, хто приходив на вечірку, і ставив маркером навкісний хрест тим, кому не виповнився відповідний вік. Кожен, хто підходив до барної стійки, мав показати тильну сторону руки.

Стрейджери категорично проти вільних неупорядкованих статевих контактів – сексу до шлюбу чи поза ним, а також проти гомосексуалізму – одностатевого сексу. Потрібно додати, що частина стрейджерів відмовляються від сексу в цілому або допускають його, як частину процедури зародження нового людського життя. В інших випадках, – вважають вони, – це не потрібна забава, такий же наркотик, без якого можна спокійно, а головне – безпечно прожити.

Крім того, що стрейджери негативно ставляться до будь-яких наркотиків, значна їх частина виступає і проти будь-яких форм дискримінації за етнічною, расовою, віковою, статевою ознаками. Однак, існують і расистські або нацистські групи всередині руху.

Стрейджерство – особлива субкультура, спрямована фактично проти інших субкультур. Стрейджери виділяються правильною поведінкою, декларують приналежність та жорстке дотримання людських декларованих високоморальних стандартів. Дотримуються правильної поведінки зі збереження здоров'я, на усвідомлене обмеження статевої свободи. І в цьому – захист визнаних стандартів суспільства. Вони також наголошують, що суспільство хворе: наркоманією, статевою надмірністю та статевими девіаціями, невитриманістю в їжі, расизмом, фашизмом, сексизмом, ейджизмом².

Стрейджери – бунтівники навпаки, які виступають проти лицемірства тих, хто на словах декларує правильність, тотожність, адекватність, але діють як руйнівники здоров'я власного і суспільного. Вони – контркультурні по відношенню до інших субкультур та контркультур і до світу цивілів. Діяльність стрейджерів, як і діяльність інших субкультур – бунт, але це «бунт навпаки» – боротьба за право бути правильними, такими, якими має бути суспільство і кожний окремих громадянин у ньому.

Важливо підкреслити, що значна частина стрейджерів, як свідчить опитування, походять з родин, де алкоголізм, наркоманія чи тютюнокуріння були нормою поведінки. Тому належність до цієї субкультури – ще й особиста спроба захиститися від пастки негативних традицій, що викликає деградацію.

Субкультури – вільне об'єднання вільних людей. Якщо в моєму товаристві тобі добре – залишайся, спілкуйся, працюй, живи. Якщо ні – тебе ніхто не виключить з товариства і в тебе

² Сексизм – дискримінація за статевою ознакою. Ейджизм – дискримінація за віком.

є дві можливості: 1) доводити, що ти правий, і твої ідеї – кращі, ніж існуючі, 2) піти і заснувати власний напрям, відгалуження в субкультурі або іншу субкультуру. Тому у структурі субкультур є декілька напрямів, інколи представники однієї субкультури (за назвою) можуть конфліктувати. Субкультури виникають, їхні лідери виробляють певні принципи, але потім окремі представники субкультур починають трактувати ці принципи по-своєму, за ними йдуть послідовники-епігони, кожний напрям може знову розділитися, і так аж до того моменту, поки субкультура не припинить існувати або напрям принципово відійде від первинного взірця. Це проявляється у випадку зі стрейджерами.

Стрейджери від початку – неагресивна субкультура. Її первинні представники піклувалися про власне здоров'я і не нав'язували власні погляди. Такий напрям отримав назву Positive Youth Crew. Його представники вважали, що якщо людина прийшла на хардкор-вечірку поспілкуватися та потанцювати, вона не буде там палити, пити, колотися тощо.

Педагоги завжди активно виступають за здоровий спосіб життя. У середній освіті існував спеціальний навчальний предмет «ОБЖ» – основи безпеки життєдіяльності, який пізніше замінено на «Основи здоров'я». Проводяться численні акції, де хлопчики та дівчатка розповідають один одному, як правильно поводитися, чому не можна палити, наскільки небезпечні наркотики, особливо ін'єкційні. Стрейджери роблять ті ж дії, тільки не тому, що їх заохочують до цього дорослі, їх до цього спонукає внутрішня потреба: зробити себе та оточуючих кращими.

Певна частина стрейджерів розчарувалася у мирних методах пропаганди власних поглядів тому, що мирними методами складно отримати швидкий результат. Більш того, суспільство, яке на словах пропагує ті ж принципи, що й стрейджери, – принципи здорового способу життя, – насправді активно реалізує іншу суспільну програму. Наприклад, засоби масової інформації безперешкодно рекламують тютюн та пиво. Тому таке відгалуження стрейджерів визнає можливість та необхідність насильства, як метод розповсюдження власної ідеології, особливо, якщо це стосується абортів, боротьби з наркоторгівцями та боротьби за права тварин. Однак, в цілому рух застосовує ненасильницькі, пропагандистські методи.

Необхідно також врахувати: якщо людина – стрейджер, це не означає, що вона обов'язково суб'єкт високоморальний. Стрейджер може піклуватися про здоров'я власне і групи, але при цьому мати примітивні або негативні політичні погляди. Тут є важливе зауваження, стрейджери декларують власний антифашизм та антирасизм. Однак, нацистські та расистські групи почали брати на озброєння ідеї стрейджерства. Відповідно, представники праворадикальних течій активно беруть на ідеологічне озброєння ідеї здорового способу життя. До того ж показне стрейджерство дає додаткові можливості для твердження про те, що така право- чи ліворадикальна ідеологія містить ідеї, що сприяють суспільному здоров'ю.

Сучасні праві, як і ліві активно відвідують спортивні заклади, навчаючись там «бойових мистецтв», загартовуючись для того, щоб бити в майбутньому політичних супротивників. Тут стрейджерство – скоріше засіб, що підтримує згуртованість субкультури, ніж сама субкультура.

На відміну від інших субкультур, що виникають і зникають, стрейджери – субкультура, що розвивається стабільно. Кількість її представників постійно збільшується.

Таким чином, важливим напрямком виховної діяльності має стати активне сприяння позитивному стрейджерству, оскільки така субкультура сприяє суспільному (психічному, фізичному, моральному) здоров'ю. При цьому педагогам необхідно підтримувати такий напрям розвитку субкультури, не нав'язуючи прямої допомоги. Разом з тим, учителі мають бути максимально обережними в діяльності зі стрейджерами, щоб, по-перше, не створилося враження про те, що субкультура є частиною виховних педагогічних планів і спробою маніпулювати дітьми, нав'язуючи їм певну бажану модель поведінки. Таке було з піонерською організацією чи комсомолом. По-друге, необхідно навчати дітей уникати надмірного екстремізму хардлайнерства, участі у тих групах, які під виглядом стрейджерства прощтовхують ідеї суспільної нетерпимості.

Використані літературні джерела

1. *Борисов И. Ю.* Зарубежные исследования молодежных субкультур [Текст] / И. Ю. Борисов, Л. А. Радзиховский // *Возрастная психология: Детство, отрочество, юность: Хрестоматия: Учеб. пособие для студ. пед. вузов.* – М., 1999. – С. 507–516.
2. *Варяниця Л. О.* Дитяча субкультура як фактор соціалізації молодшого школяра в навчально-виховному процесі: Дис... канд. пед. наук: 13.00.05 [Текст] / Луганський національний педагогічний ун-т ім. Тараса Шевченка. – Луганськ, 2006. – 241 арк.
3. *Зязюн І. А.* Динаміка культурного поступу (культура і субкультура з точки зору теорії) [Текст] / І. А. Зязюн // *Трибуна.* – 1994. – № 9-10. – С. 20–21.
4. *Кононко О.* Дитяча субкультура як цінність і складова особистісно-орієнтованої освіти [Текст] / Кононко О. // *Дошкільне виховання.* – 2001. – № 12. – С. 6–9.
5. *Слюсаревський Н.* Субкультура як об'єкт дослідження [Текст] / Слюсаревський Н. // *Соціологія: теорія, методи, маркетинг.* – 2002. – № 3. – С. 117–127.
6. *Трухин И.* Конфликтная субкультура как массовая культура [Текст] / И. Трухин // *Народное образование.* – 2002. – № 7. – С. 139–147.
7. *Шимановський М. М.* Підліткові субкультури в сучасній Україні [Текст] / М. М. Шимановський // *Позашкілля.* – 2009. – № 16 (19), квітень. – С. 1–28

Bibliography

1. *Borysov Y. Yu.* Zarubezhnye yssledovanyya molodezhnykh subkultur [Text] / Y. Yu. Borysov, L.A. Radzykhovskyy // *Vozrastnaya psykholohyya: Detstvo, otrochestvo, iunost': Khrestomatyya: Ucheb. posobyе dlya stud.ped. vuzov.* – M., 1999. – S. 507–516.
2. *Varyanytsya L. O.* Dytyacha subkultura yak faktor sotsializatsiyi molodshoho shkolyara v navchalno-vykhovnomu protsesi: Dys. kand. ped. nauk: 13.00.05 [Text] / Luhanskyy natsionalnyy pedahohichnyy un-t im. Tarasa Shevchenka. – Luhansk, 2006. – 241 ark.
3. *Zyazyun I. A.* Dynamika kulturnoho postupu (kultura i subkultura z tochky zoru teoriyi) [Text] / I. A. Zyazyun // *Trybuna.* – 1994. – № 9-10. – S. 20–21.
4. *Kononko O.* Dytyacha subkultura iak tsinnist i skladova osobystisno-oriyentovanoi osvity [Tekst] / Kononko O. // *Doshkilne vykhovannya.* – 2001. – № 12. – S. 6–9.
5. *Slyusarevskyy N.* Subkultura iak obyekt doslidzhennya [Text] / Slyusarevskyy N. // *Sotsiolohiya: teoriya, metody, marketynh.* – 2002. – № 3. – S. 117–127.
6. *Trukhyn Y.* Konflyktnaya subkultura kak massovaya kultura [Text] / Y. Trukhyn // *Narodnoe obrazovanye.* – 2002. – № 7. – S. 139–147.
7. *Shymanovskyy M. M.* Pidlitkovi subkultury v suchasniy Ukrayini [Text] / M. M. Shymanovskyy // *Pozashkillya.* – 2009. – № 16 (19), kviten. – S. 1–28